

## Als je alleen iets kunt leren wat je begrijpt

door Gerarda van der Veen

Ze heeft een IQ van rond de 130. Dat betekent niet dat ze makkelijk leert. Op de basisschool deed ze er lang over om te leren lezen; op de middelbare school lukte het haar maar niet om de lesstof van vakken als biologie, geschiedenis en aardrijkskunde onder de knie te krijgen. Pas nu ze psychologie studeert gaat het leren haar gemakkelijk af, omdat ze eindelijk begrijpt wát ze leert.

18 jaar is ze nu en er gaat een wereld voor haar open. Als student Toegepaste Psychologie leert Marysia eindelijk net zo vlot een tentamen als ze anderen altijd zag doen. 'Als ik mezelf vergeleek met de rest van de leerlingen die op het vwo zat, had ik altijd het gevoel: hoor ik hier wel thuis? Want zonder enige moeite konden zij alle lesstof in het hoofd krijgen en haalden dan gewoon een 8, terwijl ik harder leerde dan zij en een 5 haalde, of een 3... Daar baalde ik echt van. Nu, bij mijn studie psychologie, was er meteen bij de eerste toets al een klik. Het leren ervan ging me zó gemakkelijk af!'

### Gevoelsmatige klik

Zo lang ze zich kan herinneren heeft Marysia moeite met leren. Als de klik er niet is, begrijpt ze lesstof gewoon niet. Begrijpen is eigenlijk niet het goede woord. Dat betekent zoveel als: met het verstand bevatten. Marysia's verstand werkt prima, maar het is pas in staat iets te bevatten wanneer haar gevoel er een verbinding mee kan maken. Wanneer ze gevoelsmatig weet hoe het zit, neemt haar verstand het razendsnel op. Is die gevoelsmatige klik er niet, dan werkt haar verstand als een auto op z'n kop: er wordt veel energie verbruikt, zonder dat het ergens toe leidt. 'Ik kan me de lesstof dan niet eigen maken, het blijft vaag in mijn hoofd. Ik kan het niet plaatsen, waardoor ik het ook niet onthoud. Alles wat ik leer zit dan wel ergens in mijn hoofd, maar het is niet bereikbaar voor me.'

Op de basisschool deed ze er lang over om te leren lezen. Zinnen waren nooit zo geschreven als ze het zélf zou zeggen en daardoor struikelde ze over de woorden. Ze las hikkend en maakte fouten, omdat ze zinnen in haar eigen verwoording oplas, in plaats van zoals het er stond. Begrijpend lezen vond ze erg moeilijk. 'Ik kon niet zo snel verbanden leggen. Ik hoopte zó dat ik de beurt niet kreeg, want ik wist vaak het antwoord niet en dan kon iedereen dat zien. Ik gokte maar wat en dat was eigenlijk altijd fout. De juf nam dan de tekst met me door, maar ik was helemaal geblokkeerd en durfde niet meer te praten.' Begrijpend lezen vormt zo ongeveer de basis voor alle schoolvakken, inclusief rekenen. In het zogenaamde realistische rekenen bevatten sommen veel verhaaltjes, die je eerst moet begrijpen voor je überhaupt aan rekenen toe komt. Marysia vond rekenen erg lastig en ze heeft lang gedacht dat ze er geen gevoel voor had. Totdat op de middelbare school de verhaaltjes verdwenen en wiskunde puur rekenen werd, gemiddeld scoorde ze toen een 8.

### Veel stress

De juf van groep 8 wist wat Marysia kon en hoewel de citoscore dat niet bevestigde mocht ze naar een vwo-brugklas, iets wat ze erg graag wilde. 'Ik voelde gewoon dat ik daar thuis hoorde. Kinderen die qua denken op mij leken gingen naar het vwo, dus was dat voor mij de plek om gelijkgestemden te ontmoeten. En het vwo leek me een uitdaging, iets waar ik blijkbaar behoefte aan had.' Ze ging over naar 2 vwo, maar zou er volgens de mentor 'wel hard voor moeten werken'. Dat bleek ook. Ze moest veel moeite doen om zich de lesstof van vakken eigen te maken waar ze die gevoelsmatige klik niet



mee had. En dat waren er nogal wat: Engels, biologie, economie, aardrijkskunde en geschiedenis – ze vond het allemaal abracadabra. “Ik herinner me vooral nog geschiedenis. De docent zat niet met mij op één lijn qua denken en uitleggen. In de les begreep ik veel niet en daarom moest ik het van mijn eigen leren thuis hebben. Ik schreef de feiten op een rij, maar miste context. Ik vatte het grote verhaal niet. En dan ga ik dwalen, stamp wel veel in mijn hoofd, maar heb geen idee waar het allemaal over gaat.”

Wat waren de gevolgen daarvan? “Ik leerde een hele middag lang, maar het voelde dan alsof ik niets had gedaan. Ik kon niets opnoemen van wat ik allemaal had geleerd. Daardoor raakte ik in paniek. De volgende dag had ik een toets, maar het leek alsof ik het nog helemaal niet kende. Dat gaf veel stress, want ik moest die toets wel maken. Ik had nooit rust in mijn hoofd. Ik kon nooit zeggen: ik heb geleerd, dus ik weet het.” Die spanning had zijn weerslag op het lichaam. “Tijdens het leren kreeg ik hoofdpijn. En vaak een black-out, omdat ik blokkeerde wanneer ik iets niet begreep. Ik sliep niet goed, omdat ik onzeker was en piekerde: lukt het wel morgen?”

Ondanks al die problemen wilde Marysia het vwo niet opgeven. Haar cijferlijst was ieder jaar net goed genoeg om over te gaan (ze compenseerde veel met vakken die ze wel begreep, zoals wiskunde, Nederlands en Duits) en bovendien – niet bepaald onbelangrijk – voelde ze zich er thuis. “Ik kende iedereen op het vwo en iedereen kende mij. Ik had een geweldig leuke vriendengroep, waar het altijd gezellig bij was en die mij steunde als ik weer eens een onvoldoende had gehaald. Ik moest er niet aan denken om van hen weg te gaan. Dan zou mijn sociale steun wegvallen, iets wat alleen maar meer stress had gegeven.”

### Kwaliteit van het onderwijs

Een oorzaak van de leerproblemen was niet te vinden. De Wisc-test, afgenomen toen ze op de basisschool zat, gaf een IQ-waarde van rond de 130 en geen verbaal/performance-kloof. Haar executieve functies waren op orde. Een dag in de week naar de plusklas, een top/down-uitleg van de lesstof, uitlegtechnieken voor beelddenkers – het gaf allemaal wel enige verbetering, maar raakte de kern van het probleem niet.

Het is daarom interessant om de problematiek eens even niet bij Marysia zelf neer te leggen (wat is er aan de hand met dit kind?), maar deze te bezien vanuit een breder kader, namelijk de kwaliteit en organisatie van het onderwijs. Zoals onderwijsadviseur Marcel Schmeier aangeeft moet het onderwijs zich meer gaan beseffen: als kinderen niet leren, hebben wij hen niet goed onderwezen.<sup>1</sup> Marysia was leerling in een tijd dat probleemoplossend en ontdekkend leren, alsook niet-begeleid zelfstandig werken zo’n beetje gangbaar waren op elke school. De leerkracht of docent activeerde enige voorkennis en stuurde hier en daar wat bij, maar de leerlingen moesten vooral zelf verbanden vinden en oplossingen bedenken. Meerdere strategieën, bijvoorbeeld bij het rekenen, werden aangereikt, de leerlingen mochten zelf ontdekken bij welke zij zich het meest prettig voelden. Op de middelbare school (met name het vwo) werd nauwelijks kennis overgebracht, maar stelden docenten vooral vragen om het inzicht van de leerlingen te activeren.

Hoewel het op veel scholen nog steeds zo gaat, komt men er wel achter dat deze vormen van lesgeven voor veel leerlingen niet effectief zijn. Bij niet-begeleid zelfstandig werken doen kinderen onvoldoende basiskennis op. En ontdekkend leren vergt te veel van het werkgeheugen, omdat een leerling alle mogelijkheden met elkaar in verband gaat brengen. Die belasting van het werkgeheugen leidt niet tot meer kennis in het langetermijngeheugen<sup>2</sup>, dus ontstaan er hiaten in de kennis. Dit geldt ook, of misschien wel juist, voor leerlingen als Marysia met een IQ van 130 of hoger. Hoogbegaafde kinderen zien immers veel verbanden en om de ‘explosie van combinaties’ die zij leggen in hun hoofd onder controle te houden, hebben zij een stevige basiskennis nodig.<sup>3</sup> Daarvoor is effectief onderwijs met een goede instructie belangrijk: ‘Leerlingen hebben recht op een goed georganiseerde les van een leerkracht die voor de klas staat en uitlegt, voordoet en hardop denkt. De meeste leerlingen hebben namelijk de leerkracht nodig om tot leren te komen. De leerkracht maakt het verschil.’<sup>4</sup>

Marysia kwam als kind al intelligent over. Leerkrachten en docenten dachten altijd dat zij gemakkelijk leerde, wat niet zo was. Geen leerkracht heeft er ooit bij stilgestaan, mede door de tendens van die tijd, dat ze zich veel basiskennis niet eigen maakte. Ze zag zich genoodzaakt (een

copingstrategie) om via haar gevoel contact te leggen met alle informatie die tot haar kwam. Daaruit vloeide alleen datgene naar het langetermijngeheugen waar ze een klik mee had. Zo ontwikkelde ze een leerstrategie die veel tijd kost, te veel vraagt van het werkgeheugen (met o.a. hoofdpijn en 'een vol hoofd' tot gevolg), te weinig basiskennis oplevert en geen gevoel van competentie biedt.

## Opluchting

Marysia besloot uiteindelijk toch van 5 vwo naar 5 havo te gaan, omdat ze niet het risico wilde lopen het examenjaar over te moeten doen. Bij Duits en Engels maken begrijpen lezen-teksten een relatief zeer groot deel uit van het examen en ondanks het vele oefenen bleef ze moeite houden met dergelijke teksten. Eén onvoldoende en ze zou voor haar hele examen gezakt zijn. Op de havo bleef het probleem zich voordoen: ze had weinig klik met de meeste lesstof. Niet verwonderlijk; ze had immers dezelfde vakken als op het vwo. Maar omdat in de tentamens meer naar feiten en minder naar inzicht werd gevraagd, scoorde ze iets makkelijker voldoende. Ze slaagde in één keer voor haar examen en daarmee was de weg vrij om eindelijk iets te gaan leren wat ze echt interessant vindt: psychologie. Niet aan de universiteit, waar de kans op 'lesstof zonder klik' groot zou zijn, maar aan het hbo, waar het onderwijs meer gericht is op het praktisch werken met mensen.

"Op het hbo werd naar school gaan zo anders voor mij. Ik voelde me ineens een stuk slimmer. Wow, zo kan het ook, dacht ik, eindelijk zit ik op mijn plek! Tegelijkertijd gaat het leren me zo gemakkelijk af, dat ik me wel eens afvraag of ik 'hoger' ook aankan. Maar op de universiteit wordt veel lesgegeven in het Engels, een taal die mij niet ligt, waardoor ik de uitleg niet zal begrijpen. En het onderwijs daar zal te theoretisch voor me zijn. De verhouding praktisch/theoretisch is voor mij perfect op het hbo. Ik heb tot nu toe slechts één toets niet gehaald, namelijk biologische psychologie. Eigenlijk gaat dat vooral over biologie, zo'n vak waar ik geen klik mee heb. Ik merkte meteen dat het leren me moeilijker afging, de stress en het blokkeren kwamen weer even terug. Maar op de rest van de vakken haal ik 8-en en 9-s, soms zelfs een 10. Naar school gaan voelt nu als een opluchting, in plaats van een straf."

### Noten:

1. Schmeier, M. (2018) 'Zet de leerkracht centraal'. Via: [onderwijsgek.nl/wp-content/uploads/2018/04/Basisschool\\_Management\\_04\\_2018\\_Marcel\\_Schmeier.pdf](https://onderwijsgek.nl/wp-content/uploads/2018/04/Basisschool_Management_04_2018_Marcel_Schmeier.pdf)
2. en 3. Kirschner, P.A., Claessens, L. & Raaijmakers, S. (2018) Op de schouders van reuzen : inspirerende inzichten uit de cognitieve psychologie voor leerkrachten. Via: [didactiefonline.nl/artikel/op-de-schouders-van-reuzen](https://didactiefonline.nl/artikel/op-de-schouders-van-reuzen)
4. Hollingworth, J. & Ybarra, S. (2015) Expliciete directe instructie : tips en technieken voor een goede les, Pica, p. 17

Dit artikel verscheen eerder in het magazine [gifted@248](https://www.gifted@248.nl).

© 2019 Gerarda van der Veen. Op dit artikel berust auteursrecht.